

ÉLŐ ERDÉLY EGYESÜLET

Kisbacon

HONISMERETI ESSZÉ

Farkas Gyula
Kisbacon
Baróti Szabo Dávid Technológiai Líceum

2014

„Egy hosszúkó tál, melynek kicsorbult egyik vége, ebben a tálban egy csudaszép bokréta: ez az én szülőfalum. Ebben a faluban minden háznak van gyümölcsfás és virágoskertje, s május havában, amikor itt a gyümölcsfák virágba borulnak, Csíkorra tetejéről /a szomszédos Csíksország" orra ez a hegy/ óriási bokrétát lát . Széles cserfafsindely barnállott az alacsony falú, magas tetejű házakon: naptól, esőtől fakult szalmazsúpfödél jutott a pajtáknak meg a csűröknek, de akkor is megvolt minden háznak utcára mosolygó virágoskertje, minden kertnek a maga gyümölcsfája.: rozzsal érő, fótos, zsíros, édes, irós /más néven sólyom/ páris almát eleinérő, vagyis korán érő nyakas, bartamisz körtét, moskotár, madárka perpenca / a besztercei szilva/ szilvát termő fája egy szépséges bokréta volt az én falum.” Benedek Elek (1. kép)

Erdővidék a Székelyföld egyik kevésbé ismert, de látványokban gazdag régiója. Háromszék Észak-nyugati része, melyet Baróti-medencének is szoktak nevezni (a vidék egyetlen városkájáról, Barótról), egy félig zárt medence. A vidéket valamikor sűrű erdők borították, innen kapta az elnevezést is.

Kisbacon, Erdővidék egyik legkisebb települése, amely a dél-Hargita aljában, a Barót patak völgye két oldalán fekszik. Magyarhermánnyal, Nagybaconnal, Szárazajttával és Uzonkával alkot egy községet. A községközpont Nagybacon. Régen Udvarhelyszék Bardoc fiúszékéhez tartozott, ma viszont Kovászna megye része. Sepsiszentgyörgytől 45 km-re, Székelyudvarhelytől 55 km-re, Brassótól 70 km-re helyezkedik el. A természet minden csodájával felékesített táj változatos és különlegesen szép. Kisbacon falu az erdővidéki (Barót) medence északkeleti részén fekszik, szubkárpatikus övezetben. Területi fekvése természeti egységet alkot az erdővidéki medencével, hegyekkel körülvéve. Északon határolja: Kakukk, Fekete hegy, Keleten: Mitács és Piliske. Délkeleten: a baróti hegyekhez tartozó Murgó és Hatod. Délen: Csinód magassa. Nyugaton: Várhegy. A szájhagyomány alapján a falut a XII. században alapították, de írásos dokumentum erről nincs, viszont Benkő József, erdővidéki tudós, 1770-ben írt „*Filius Posthumus*” című kéziratban maradt munkájának III. rész 1. cikk a-pontja alatt említi „Bacson” néveredetét: „*Á Sz. István Magyar Király Sárolda nevű hugától származott volt a Márkárd Gróf kinek fia volt Bulth Lőrincz és ennek lettenek ún az öt jeles fia: Batzon, Bontz, Bentze, Tsák (idegen kézírással Chá) és Bethlen Ezek közül mindenkinek nevére falvak vagynak Erdélyben neveztetve, talán magok levén azok fundátorai . . .*”. 1567-ben Kws Baczon névalakban szerepelt a regestrumban, 1602-ben Kis-Bacson formában volt jelen. (2., 3. kép)

Kisbaconnak két gúnyneve van: Reszeltes vagy Kalácsütő Kisbacon. Érdekes, mert e két gúnynév majdhogynem ellentettje egymásnak. Utóbbi a Kisbaconiak mérhetetlen

vendégszeretetről tanúskodik, míg az első név egy szerény levessel kapcsolatos, talán valaki azzal szolgált a vendégének egykoron.

A falu nagy szülöttje Benedek Elek (1859-1929) író, szerkesztő, politikus, a magyar gyermekirodalom egyik megteremtője, a legnagyobb magyar mesemondó, mindenki Elek apója. „Erdő, mező, hegy, völgy, falu – minden mesél itt. A mesék földje ez – csuda-e, ha szép csendesen mesemondóvá nő az a gyermek...” – írta Benedek Elek.(4. kép) Az ő emlékére 2003 óta Kisbácsonban a látogatók, kicsik és nagyok egyaránt mesebarangolásban vehetnek részt. A mesebarangolás célja a faluban még meglévő mesterségek bemutatása és fenntartása egy mesére felfűzve, valamint a mesebarangolás során a gyerek szorongásait, félelmeit leküzdi, felfedezheti képességeit, felelősséget vállal másokért. Eközben fejleszti a kreativitását.

A település kulturális és közösségi értékeinek a megőrzésére és erősítésére jött létre a Bodvaj Egyesület, ami gyermek- és ifjúsági programokat szervez elsősorban. Az egyesület célja megszervezni a szabadidős programokat, amelyek oktató ugyanakkor szórakoztató jellegűek.

Ahogy a faluba vezető, kanyargós, gyümölcsfákkal körbeölelt úton sétálok hallgatom a csendet, melyet a közelben legelésző tehéncorda kolompolása szakít meg néha, mintegy versenyezve a pásztorkutyák ugatásával. A távolban felzúg egy traktor, az őszi betakarítás a javában folyik.. Alkonyodik. Lassan haladok az úton, nézegetem a házakat, tárva-nyitva álló kapukat, előttük összegyűltek a csordát váró asszonyok, megosztják egymással a napi ételkészítés új szabályait, az idősek oktatják a fiatalabbakat „jaj, nem úgy van az fiam...” hangzanak a tanító szavak. A férfiak az út túloldalán csoportosan, botjukra támaszkodva fejüket csóválják az „asszonybeszéd”, két-három perces hallgatás után végül elmélyült diskurálásba kezdenek a szántóföldek milyenségéről, a háziállatok betegségeiről, a közelgő térről, a betakarított termésről és végül megállapítják, hogy az idei év sem volt a legjobb, majd újból csend következik és figyelik az asszonyok beszélgetését. Fáradhatatlanul tudják tárgyalni nap mint nap ugyanazt a témát évek óta.

Megmaradt néhány 1880-90 közt épült magas tornácos ház, pincelakással ezek módosabb gazdák házai voltak. Többnyire fazsindelyes házak voltak, alacsony ablakokkal, sikított tornáccal, 2 szobával. Az 1970-80-as években a bányászok meggazdagodtak és azután épültek, vagy átépültek a ma meglévő „vagonházak”, általában 2 szoba, konyhával. Csupán araszolni tudok a falu belseje felé, mert minden kapuban ülő asszony megkérdezi „Hogy vagy lelkem? Merre mész?”, még akkor is, ha hallotta is az előzőnek adott válaszom, ez az egyik módja a kapcsolatteremtésüknek.

A falu főútjáról leereszkedem a patak fele vezető lejtőn. A kisbaconi Benedek Elek Emlékház irányába forduló híd körül akad elég látnivaló. Először is a híd melletti sziklakert szerű építmény fogja meg az ember tekintetét. Az itt kialakított, sziklára épített részre, egy természetes anyagokból mesterségesen kialakított kőpolcra kerül a gyermekeknek mintegy játszótársként, Benedek Elek ülőalakos szobra, amit Varga Mihály sepsiszentgyörgyi szobrász készített, és amelynek avatására Benedek Elek születésének 150., halálának 80., az Emlékház avatásának 40. évfordulója keretében került sor. Alighanem ez a sziklaépítmény ezen a mi tájainkon a legnagyobb szobortalapzat. A szobor merevített megjelenítés helyett élő környezetbe került.(5. kép) Szemben az Elek apó nevét viselő I- IV. osztályos általános iskola . A patakparton játszó gyermekek és a vízben úszkáló, gágogó libák harcot vívnek, mi is ezt tettük régebb. A patakból egy szénásszekér kecmereg ki, fáradt ló húzza, mellette gazdája vánszorog, cuppogó gumicsizmával. Arca felderül a gyerekek és libák kergetőzése láttán, hangos szóval biztatja őket, vagy épp hergeli a libáknak való szurkolásával. Mindezt Elek apó nézi végig szelíd mosollyal az arcán.

Hirtelen mély zúgás hasít a levegőbe, egy pillanatra felfigyelek. Majd egy kapuban ülő idős ember, félre csúszott kalappal, elmosolyodik és határozott hangon kijelenti: Domi nekifogott. Ez elég mindenki megnyugtatóra, ugyanis Domi a molnár, ilyenkor van a legtöbb munkája. A faluban található Erdővidék egyetlen működő vízimalma, mely 2009-től a Kulturális világörökség része.(6. kép) Itt minden nap őrlik a gazdák gabonáját. Besétálok a malomárok mentén a malomhoz. Ropognak a malomkerék deszkái a rá zúduló víztől. A szinte legyőzhetetlennek tűnő víz hangját is megszínesíti a molnárné ízes hangja, ahogy a tyúkjait hívogatja, miközben fiainak adja ki az utasításokat. Amint meglát, két karját kitarva, tyúkokat otthagya, apró lábaival szalad felém. Ő együtt lélegzik már a malommal, sőt, nem is tudnám elképzelni nélküle ennek a mesterségnek a gyakorlását. Mondhatni úgy is, hogy a molnárné egy külön látványosság a maga ízes, pörgős, ropogós beszédével. Elvezet a használt malomkerekekből kialakított virágoskertje mellett, melyben az év minden hónapjában tündöklök egy különleges virág. Amíg a zindelyes háztetejű konyhában keresgél valami ícsiklandó sütemény után, szemügyre veszem a malom belsőterét. A malom egyik gerendáján ez a felirat áll: "Építetett Isten segedelméből 1835. esztendőben október 25. BA, GI, VA, BA, VS, VM, BS mesterünk volt NA". A malomhoz tartozó ház gerendáján ez a felirat áll "Építették ez házat, az malmot 1889-be június hó 19-én. Az malmos társulat isten segedelméből. NI, IGY, SZ.". A molnárné elmeséli, hogy az évszámok és nevek eltérésére nem derült fény. Tovább indulok, és még pár tíz méterről is hallom hangját a malomnak és a molnárnénak, majd egybeolvadnak a

hangok a harang kongásával.

Felnézek az Emlékház szomszédságában található 1793-96 között épült református templomra.(7. kép) Kecses tőornyát bearanyozza a lemenő napfény, a toronygomb meg-megcsillan, ahogy haladok felé. Első papja, a híres nagyasszony, Árva Bethlen Kata udvari papja volt. Bethlen Kata ajándékozta az első kegytárgyakat is. A hősök emlékére a református templom előtti téren emlékparkot hoztak létre. Itt található Erdély egyetlen különálló zászlórúd tartója, az 1848-49-es forradalom, az I-II Világháborúban részt vett hősök emléktáblája. Ide került Soós András, helybéli népi mester által készített millecentenáriumi kopjafája is. Bandi bácsi megtermettséget igazolják a faluban, és Erdővidéken levő székelykapuk.

Az Emlékház hívogatóan felsejlik a fák közt, engedve a csábításnak elindulok irányába, Útközben azonban kalapáló hangok és orrfacsaró, égett szag csap meg. A kovács udvarából terjeng. Ma három kovácsa van a falunak. Itt manapság inkább lópatkolással dolgoznak a kovácsok, kevés az egyéb munkájuk Az egyik műhely az emlékháztól nem több, mint száz métere található. Döntöttem, benézek pár percre. A kapu elé érve meglátom a feliratot, épült 1795-ben, tehát ez a legrégebb ház a faluban. Kezemmel végigsimítom a ház oldalát, a sártapaszt tartós, a szalmaszálak itt-ott kilátszanak, és faszegek díszítik számomra összevisszaságban, de ez csak tetőzi régies hangulatát. Benyitok a kapun, két eddig henyélő kutya, azonnal talpon terem és körbeszaglászik. Itt mindenkinek van legalább egy kutyája, és akár harapós, akár nem a gazda mindig azzal fogad, hogy a kutya nem bánt. Most is ezt mondogatja a kovács, miközben egy délceg ló hátsó lábát vizsgálgatja. Közelebb merészkedem, a kovács, akárcsak a molnárné szívesen mesél mesterségéről. Miközben serényen dolgozik egy új patkó elkészítésén elmeséli, hogy nemzedékről nemzedékre öröklődik családjukban ez a mesterség, és az ő helyét majd a fia veszi át. Mint egy varázsszóra megjelenik a fiú és az apja pontos mozgását utánozva bevezet még egy lovat. A műhelyben felizzik a tűz, és a lángban égő patkókezdeményt már a kovács formálgatja. Megbabonázva nézem a szétugró szikradarabokat, és hallgatom a kalapács ritmikus koppanását. A kovács arra biztat próbáljam ki én is, Rá kell jönnöm, hogy ez koránt sem egy könnyű mesterség, mert én felemelni alig tudom a kalapácsot, nemhogy a kijelölt helyre lecsapni. Újból érzem az égett szagot, kinézek az udvarra és látom, hogy a fiú a ló lábáról égeti az elhasznált bőrt. Felvilágosítanak, hogy ez az új patkó tartósságához szükséges. A frissen patkolt lovat próbakörre vezetik ki az utcára. Itt útjaink el vállnak Irány hát az Emlékház.

.Végig sétálok a fenyőkkel körülvett kocsúton, ropog a kavics a lábam alatt. Érzem a békességet, a csendet, valószínűleg Elek apó is ezt érezhette, amikor hazaérkezett Budapest

zajos világából. A ház, amelyben született már nincs meg, de a klasszicista stílusban épült Mari-lak (1906), amelyben élt és dolgozott, látogatható.(8. kép) Itt írta műveinek jelentős részét, és itt szerkesztette a két világháború közötti Erdély egyetlen magyar nyelvű gyermeklapját, a Cimborát. Nemcsak a gyermekek mesemondó nagyapója, számos elbeszélése, regénye mellett elkészítette a „Nagy magyarok élete” című életrajzi gyűjteményét. 1929-ben a Cimborá megszünt és vele együtt Elek apó is eltávozott az élők soraiból, feleségével együtt. A falu határában lévő új temetőben helyezték Elek apót örök nyugalomra, a nagy gesztenyefa alá. (Ezzel a temetővel átellenben található egy másik régebbi temető, de itt a sírokat már nem gondozzák.) A házat 1969-ben az író születésének 110. és halálának 40. évfordulóján avatták emlékházzá: rokonok, barátok, ismerősök jelenlétében. Azóta Kisbacon kulturális zarándokhellyé vált. Most a Mari-lak előtti kis parkban ülök galagonya bokrok közt. Megakad a szemem egy táblácskán, melyet már körülölelt a galagonya ág. Elhajtom, és egy Benedek Elek verset fedezek fel. Jobban körülnézek, a park különböző sarkaiban táblácskákon személyre szóló verseket találok. Felkaptatok a ház melletti gyümölcsös kertbe, innen belátni az egész falut. A tájház kékre festett falát keresem a tekintetemmel. Az Erdei Iskola csoporttal segítettünk a ház berendezését korhűvé változtatni. A régi parasztház udvarán a kemencében friss ropogós kenyerek sülnek minden héten kétszer.

Egy teljesen külön világ, értem már miért szeretett apó ide jönni. Jobbról a Macskás patak, hátam mögött a susogó apó ültette fenyőerdő, előttem pedig a falu. Leülök a fűbe, és figyelek. Hallgatom a csendet, arra gondolok, milyen jó is volna most egyet megmártózni az újonnan épített borvízfürdőkbe.(9-10. kép) Tavalý nyáron építettük kalákában, kicsik és nagyok egyaránt. tíz gyönyörű napon át munkálkodtunk rajta, falubeliek és anyaországi tájépítészek egyaránt, közben vicceket mesélve, dudorászva. Egy kisebb és egy nagyobb borvízes medence készült, egyik a gyógyfürdőként, a másik strandként funkcionál. Az egész faluközösség kivette a részét a munkából, ugyanis aki nem jött fel a falu végi borvízhez, az süttött, főzött a munkálkodóknak mivel az elszállásolásuk és az étkeztetésük a falu feladata volt. Azt gondolom, hogy ebben az esetben Kisbacon a „kalácsütéséről”, illetve a mérhetetlen vendégszeretetéről tett tanúbizonyságot. Boldog vagyok, hogy vannak még ilyen helyek a világon, ahol az emberek együtt kéz a kézbe öltve időt nem nézve összefognak, hogy egy kevéskével több legyen a világ. Büszke vagyok, mert az egyik ilyen hely az én kicsiny falum, és ennek a közösségnek én is lelkes tagja lehetek. Egy pillanatig még visszatérnek gondolataim a dombtetőn leereszkedő csordára, ahogy a lemenő napfény aransárgán cikázik végig a borjak tarka sokaságán. Látom, amint lomhán hazafelé tartanak. Lassacskán a traktorzúgás is elcsendesedik.

1. kép

2. kép

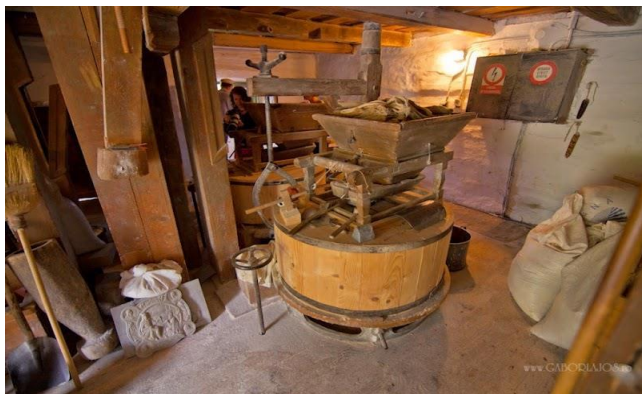
3. kép

4. kép

5. kép

6. kép

7. kép

8. kép

9. kép

10. kép